

Mundus Aspectabilis Philosophice Consideratus

Falck, Joseph

Augustae Vindelicorum, 1740

Caput I. De Causis in genere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95848](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95848)

CONTEMPLATIO III.

De Principiis Mundi extrinsecis seu de Causis.

Philosophi est non inhærere duntaxat principiis mundi intrinsecis, sed etiam extrinseca investigare, cum Scientia sit cognitio rei per causas; quarum existentiam, si quis negaret, hoc ipso omnem tolleretur Scientiam, cum tamen omnibus à natura inditum sit Sciendi desiderium, imò dari causas, quotidiana probat experientia, cum utique nihil fiat de novo sine causa à qua, vel ex qua, aut per quam, vel propter quam fiat; unde meritò dicitur: felix, qui rerum potuit cognoscere causas. De his agemus primò in genere, tum in specie, ita tamen ut Causæ primæ specialem Contemplationem reservemus.

CAPUT I.

De Causis in genere.

§. I.

Quid & quotuplex sit Causa?

Aristoteles expressam causæ definitionem non dedit, fortè quia Antiqui ignorantes mysteria fidei non distinguebant causam à principio; satis tamen innuit, quid & quotuplex causa sit, dum docet, causam esse id, per quod respondetur interroganti, *ex quo, per quid, à quo, & propter quid* res fiat. Hinc deducitur primaria causarum divisio in materialem, formalem, efficientem, & finalem: cum enim res saltem naturaliter non fiant ex nihilo, requiritur aliquid præexistens, ex quo fiant, & hæc est causa materialis: cum verò hoc præexistens nondum sit illud totum, quod fit, aliquid accedat necesse est, quod causam formalem dicimus, & utraque hæc causa dicitur interna, totum in ratione partis constituens. Rursus cum nihil seipsum efficiat, requiritur aliud, à quo efficiatur, quod causam efficientem dicimus: quæ causa, quia non præsumitur temerè & inordinatè agere, propositum habet finem seu causam finalem. Sic causa materialis statua est aurum, ex quo fit: causa formalis est figura, per quam constituitur in ratione statua; causa efficiens est artifex, à quo fit: causa finalis est finis, propter quem illa fit, v. g. ut altari imponatur; & ad hæc 4. causarum genera reduci possunt omnes causæ reliquæ, ut patebit ex sequentibus.

Igitur causa dici potest, principium unde per se aliquid fit. Ubi principium ponitur locò generis, patet enim latius; cum conveniat Patri aeterno, respectu Filii, privationi &c. quæ non sunt causa: reliquæ particulæ constituent differentiam. Hæc definitio brevis est & clara, convenit omni & soli: omni quidem, quia complectitur quatuor prædicta causarum genera, & particula *unde* involvit 4. Aristotelis interrogationes: Soli verò, quia excluduntur ea omnia, quæ communiter à ratione causæ exclusa sunt, qualis est Pater æternus respectu

respectu Filii; Filius enim non est factus, sed genitus; fieri enim denotat aliquam indifferentiam aut insufficientiam ad existendum; item unio & actio, quæ non sunt propriè id, unde aliquid fit, sed quo aliquid fit: item conditiones & dispositiones puræ, quæ non sunt virtus, unde per se resultat effectus, sed tantum applicatio virtutis, aut negatio impedimentorum.

§. II.

Causæ Divisio.

Causa sic explicata variè dividitur. 1. In extrinsecam & intrinsecam: illa est, quæ ab effectu suo adæquatè distincta est, ut Deus respectu mundi: intrinseca est pars alicujus compositi, ut anima respectu hominis. 2. Dividitur in causam in actu primo, & causam in actu 2. illa est, quæ potest producere effectum; ista, quæ actu producit. Et prior quidem, si habeat omnia requisita, & sit omnino expedita ad agendum, dicitur causa in actu primo proximo: si non habeat, dicitur causa in actu 1. remoto. 3. In causam adæquatam seu totalem, & in partialem seu inadæquatam. Prior est vel collectio omnium causarum partialium ad effectum requisitarum, vel una causa se sola producens, aut potens effectum producere, qualis est Deus respectu Angeli, aut Angelus, saltem in genere causæ creatæ respectu suæ ubicationis. Partialis est, quæ se sola non sufficit, aut non influit in effectum, qualis est quilibet ex duobus equis currum simul trahentibus. Dividitur 4. in causam physicam & causam intentionalem. Physica est, quæ constituit, aut ponit effectum; intentionalis, quæ movet ut cognita, seu quæ dirigit ad effectum, persuadendo intellectum aut voluntatem causæ efficientis.

5. Causa extrinseca, alia est immediata, quæ immediatè producit effectum, uti est pater respectu filii: alia mediata, quæ producit causam effectus, qualis est avus respectu nepotis. 6. Alia est universalis, quæ influit in omnes vel plurimos effectus, uti est Deus, sol &c. alia particularis, quæ non in tam multos effectus, nec ita vagè influit, uti Scarabæus. 7. Alia est causa univoca, quæ influit in effectum ejusdem secum speciei, ut leo producens leonem: alia est æquivoca, quæ influit in effectum diversæ speciei, qualis est semper Deus. 8. Alia est causæ principalis, quæ agit principaliter & suo nomine, uti est Faber: alia instrumentalis, quæ agit ut medium alteri subordinatum, ut malleus. 9. Alia est causa per se, quæ producit effectum à se intentum, vel ad quem à natura ordinatur, uti est ignis respectu caloris: alia est causa per accidens, quæ producit effectum à se non intentum, qualis est Simia, quæ catulos suos nimium amando, & ad pectus stringendo suffocat. 10. Alia est causa necessaria, quæ posito toto actu primo proximo agit necessariò, uti sunt omnes causæ excepto Deo & creaturis libertate præditis: alia est libera, quæ posito toto actu primo proximo potest agere vel non agere, uti est Deus relatè ad omnes effectus creatos. Creaturæ verò rationales non sunt liberæ in ordine ad omnes effectus; cum homo non possit ad staturam suam cubitum addere: sed sunt communiter liberæ ad suas volitiones immediatè, & mediatè ad plurimos actus à volitionibus dependentes, v. g. ad studendum, ambulandum, &c.

Causa intentionalis subdividitur in causam finalem, moralem & exemplarem, seu idealem. Finalis est, quæ movet causam efficientem, ut fit: sic fa-

nitas

nitas movet ad deambulationem, ut per hunc motum corpus fiat aut conserve-
tur sanum. Moralis est, quæ movet causam efficientem, non ut sit, sed *quia*
est: Sic imperium Domini movet servum, ut laboret; non enim laborat, ut
Dominus laborem imperet, sed quia imperat, seu quia imperium est. Exem-
plaris autem sive sit interna, uti est idea in mente artificis; sive sit externa,
ut aliquod prototypum externum dirigit artificem ad assimilandum sibi ef-
fectum. Moralis subdividitur in allicientem, retrahentem & neglectam. Al-
liciens movet ad agendum, retrahens absterret ab agendo, neglecta potest qui-
dem movere aut absterre, sed hic & nunc contemnitur. Quæ causæ omnes
revocari possunt ad primaria quatuor causarum genera ex Aristotele superius al-
lata, nempe ad efficientem, materialem, formalem & finalem.

§. III.

Naturæ Prioritas.

PRioritatem in genere, ait Maurus, esse ordinem, per quem unum alteri ad-
ditur, quod fieri potest multipliciter: unde prima prioritas notissima est
temporis; sic dies hodiernus prior est crastino. 2. Est prioritas ordinis, qua-
lem habet inter scientias Mathematicas Arithmetica & Geometria; quia ab
his incipiendum, ut ordo servetur quam optimè. 3. Est prioritas dignitatis,
unde in quibusdam coenobiis, qui aliis præsunt, *Priores* nuncupantur: ad hanc
reduci potest prioritas loci. 4. Est prioritas rationis; cum res eadem secun-
dum nostrum concipiendi modum prior apparet sub uno conceptu quam sub
alio, sic intellectus est ratione nostra prior voluntate. 5. Prioritas est à sub-
sistendi consequentia, sic quia ritè infertur: datur canis, ergo datur animal;
non tamen vicissim: animal est prius cane. 6. Est prioritas naturæ, per quam
aliquid dependet ab altero in fieri aut conservari, sic sol est naturæ prior luce.
7. Est prioritas originis, qua nempe origine prius dicitur id, à quo est aliud
simpliciter, unde dicitur prioritas à quo, præcendens à prioritate temporis, na-
turæ & rationis: & si nulla talis prioritas interveniat, dicitur prioritas originis
pura, qualis datur in Divinis, ubi Filius ita procedit à Patre, ut tamen habeat
simultatem temporis, naturæ, & rationis; cum non possit concipi Pater existens
sine Filio, & Filius procedat sine dependentia reali, consequenter nulla inter-
veniat præcellentia unius Personæ super aliam.

Ex his potissimum in considerationem venit prioritas naturæ, quam variè
explicant Auctores; commodè videtur dici posse, illud esse naturæ prius, quod
ut aliunde existens præsupponitur ad hoc, ut aliquid fiat. Adeoque ipsa cau-
sa efficiens, decretum Dei omnipotentiam applicans, dispositiones & conditio-
nes ad agendum requisitæ, negatio impedimentorum per ipsam actionem non
auferibilium, & quidquid se tenet ex parte actus primi proximi, ut causa com-
pletè sit ad agendum expedita, id totum dicitur naturæ prius ad effectum: non
item reliqua, quæ non ita præsupponuntur, uti est causa finalis, causæ intrinse-
cæ quæ tales, effectus simultanei, actio, effectus ipse &c.

Quæres, utrum aliquid tempore posterius possit respectu ejusdem esse na-
turæ prius? Resp. ex communiore sententia id posse. Sic septem annorum
futura sterilitas movit Pharaonem ad implenda frumento horrea: Christus do-
lebat in horto propter peccata non commissa solum, sed etiam futura, quæ
perpe-

perpetraturi erant ingrati homines. Hæc & similia se habent velut causa moralis naturâ prior; ad hanc enim satis est, ut duas contineat formalitates (plus enim gratis requiritur) nempe ut moveat *quia est* in aliqua temporis differentia, & ut existat aliunde seu independenter ab effectu, ad quem movet, & est naturâ prior: sed utraque hæc formalitas invenitur in futuris, de quibus loquimur: ergo. Conf. 1. quia Theologi communiter docent, merita Christi fuisse naturâ priora & verè causas morales Gratiarum, B. Virgini, Adamo, aliis Progenitoribus collatarum, juxta illud Apostoli ad Hebr. 2. *Propter quem omnia & per quem omnia.* Conf. 2. quia potest aliquod præteritum, v. g. injuria movere ad vindictam, *quia fuit*: ergo etiam futurum movere potest, *quia erit.*

Dices, quod nihil est, non potest nunc movere; sed futurum nunc nihil est: ergo. Resp. 1. retorq. arg. in causa finali, quæ juxta omnes movet, antequam existat realiter, licet in eo differentia sit, quod causa finalis moveat, *ut sit*; moralis, *quia est* in aliqua temporis differentia. R. 2. dist. maj. quod nihil est, neque realiter, neque intentionaliter, non potest nunc movere, con. si est aliquid saltem intentionaliter, ne. maj. sed futurum nunc nihil est realiter, con. intentionaliter, ne. mi. & conseq. Neque propterea movet cognitio, sed res futura, quæ cognoscitur: sicut dum exhibes reverentiam imagini Christi, non te movet imago, sed res per imaginem representata. Similiter dum amas Deum, non te movet cognitio, sed Deus cognitus ut amabilis; cognitio enim duntaxat applicatio motivi est. Idem dicendum, dum doles de peccatis commissis memoriæ inhærentibus, idem de aliis conditionibus applicativis, uti est applicatio ignis ad comburendum, sonus campanæ ad audiendum sacrum &c.

S. IV.

An dari possit mutua naturæ prioritas inter causas physicas?

Implicat mutua naturæ prioritas inter causas physicas pro eodem instanti, & quoad primam productionem. Probatur: si ignis A produceret ignem B, & ignis B pro eodem instanti produceret ignem A, tunc idem esset prior se ipso; hoc implicat: ergo. Prob. maj. quod est prius priore, est etiam prius posteriore; sed in dato casu ignis A esset prior igne B, respectu cujus ignis A est etiam posterior: ergo ignis A esset prior seipso. Conf. 1. quia idem constitueret actum primum proximum velut causa, & simul non constitueret velut effectus, quod est contradictorium. Conf. 2. Implicat, ut aliquod ens suam sibi procuret operandi potentiam per ipsam actionem; sic est impossibile, ut homo acquirat pedes per ambulationem, aut avis alas per volatum; potentia enim præsupponitur ad actum; sed hoc fieret, si possibilis foret talis mutua naturæ prioritas: si enim est possibilis, tunc causa producens effectum, à quo fit, procurat sibi suum ipsius esse; atqui esse causæ est ipsa potentia causæ: ergo. Hæc demonstratio notari debet, quia confirmat necessitatem entis à se, ut dicetur in demonstratione Dei.

Neque difficultatem patitur assertio, si termini ritè expendantur: possibile equidem esset in sensu diviso, ut ignis A produceret ignem B, & ignis B ignem A; sed non in sensu composito, eodem instanti, & quoad primam productionem.

nem. Deinde sunt quidam effectus simultanei, qui videntur ab invicem mutuo producti; ut cum manus calefacit chirothecam, & chirotheca manum, cum tamen ab eadem aut iisdem causis proveniant, uti in hoc casu ab igniculis, cessante agente contrario extrinseco, motis, & collectis. Præterea sublatio impedimenti videtur subinde causa effectus, cum tamen per eandem actionem removeatur, uti apertio fenestræ, quæ non est causa, cur ventus ingrediatur, sed effectus ejusdem impetus, qui ventum propellit, & fenestram aperit. Sed hæc & similia levioris sunt momenti, quam ut pluribus hic referantur.

§. V.

An possit dari mutua naturæ prioritas inter duas Causas morales, aut physicam unam, & moralem alteram?

Qui possibilitatem affirmant, eam in gemino casu conantur ostendere. 1. DEUS revelet Regi, Belli-Ducem quemdam victoriam insignem à Regis hostibus relaturum, non addito modo & instrumento, quo eam sit obtenturus: Rex verò donet Duci gladium in præmium anticipatum victoriæ, non ut gladio illo victoriam obtineat, sed quia illam unde demum obtinebit; Belli-Dux autem accepto gladio utatur, eodémque victoriam reportet, quæ obtineri potuisset sine hoc gladio. In hoc casu procul dubio possibili, victoria futura est prior naturâ ad gladium in genere causæ moralis; gladius autem est prior naturâ ad victoriam in genere causæ physicae. 2. Ponamus revelari alicui militi, ipsum cras in carcerem conjectum iri: hæc autem conjectio futura moveat militem ad blasphemandum, non ut in carcerem mittatur, sed quia mittetur; tum verò hæc ipsa blasphemia moveat judicem ad militem conjiciendum in carcerem: en iterum mutuam prioritatem inter duas causas morales.

Qui tenent oppositam sententiam, dicunt, victoriæ non esse naturâ priorem ad gladium; quia nempe non est realiter aliunde existens, quam dependenter à gladio. Unde dicunt, Regem ad donandum gladium moveri à victoria futura tanquam à causa morali, seu quia est futura tantum conditionatè, sub hac scilicet conditione, si victoria aliunde est futura, quam per ipsum gladium; si verò est futura per ipsum gladium, movetur à victoria ad donandum gladium tanquam à causa finali; quia præmians non supponit, quod meritum sit aliunde quam ab ipso præmio. At verò Auctores prioris sententiæ dicunt, non opus esse, ut victoria sit aliunde realiter, sed satis esse, quod sit aliunde præcisi-
fivè, in quantum nempe cognoscitur ut absolutè futura; præscinditur tamen à modo, & non cognoscitur dependenter à quo futura sit. Ex quo vides, hanc esse puram quæstionem de nomine, in qua disputatur, quomodo particula *aliunde* in definitione prioritatis naturæ intelligenda sit: si enim velint intelligi aliunde realiter, clarum est, non dari mutuam prioritatem; si verò sufficiat intelligi aliunde præcisi-
fivè, non apparet, qua ex parte mutua prioritas repugnet.

CAPUT